

PREDAVANJE BR.10
MEĐUNARODNO PRIVATNO PRAVO
KONKURENTNA MEĐUNARODNA NADLEŽNOST

1. Nadležnost u sporovima iz ugovornih odnosa

a. Pravila o nadležnosti domaćeg prava

U ugovornim sporovima stranke mogu sporazumno izabrati nadležnost domaćeg ili stranog prava.

Ukoliko to ne urade, konkurentna nadležnost domaće jurisdikcije može biti zasnovana ili primenom pravila o opštoj međunarodnoj nadležnosti ili na osnovu mesta nalaženja imovine tuženog u Srbiji.

Nadležnost domaćeg suda postoji u sporovima zbog obaveza nastalih u Srbiji, ili ako se na domaćoj teritoriji nalazi predmet koji se tužbom traži.

U sporovima protiv fizičkog ili pravnog lica koje ima sedište u inostranstvu, za obaveze koje su nastale u Srbiji ili se moraju izvršiti, nadležnost domaćeg suda postoji ako to lice na teritoriji Srbije ima svoje predstavništvo ili zastupništvo, ili ako se u Srbiji nalazi sedište pravnog lica kome je povereno vršenje poslova.

Za ugovor o prodaji robe smatra se da je mesto izvršenja u Srbiji, ako je roba u Srbiji ili je trebalo da bude isporučena, kao i za usluge, ukoliko stranke ne odrede drugačije.

b. Zaštita pravila o nadležnosti u pravu Evropske unije

Domaća pravila o međunarodnoj nadležnosti ne predviđaju posebna rešenja za sporove iz ugovora o osiguranju, potrošačkih ugovora i ugovora o radu. Progresivna rešenja sadržana su u međunarodnom privatnom pravu Evropske unije.

2. Nadležnost u sporovima o vanugovornoj odgovornosti za štetu

Za sporove o vanugovornoj odgovornosti za štetu, domaća jurisdikcija je nadležna ako se prebivalište, odnosno boravište ili sedište tuženog nalazi u Srbiji, ili ako je šteta nastala na teritoriji Srbije.

3. Nadležnost u sporovima o pravu svojine i drugim stvarnim pravima na pokretnim stvarima

Srpski sud je nadležan kao forum rei sitae ako je u momentu pokretanja postupka mesto nalaženja stvari u Srbiji. Stranke mogu zasnovati nadležnost domaćeg suda i prećutnim prorogacionim sporazumom.

U sporovima o pravu svojine, založnom pravu ili drugim pravima na vazudoplovu, brodu, kao i o zakupnim odnosima, nadležnost domaćeg suda postoji, kada se u Srbiji vodi upisnik u kome je vazduhoplov, brod upisan.

4. Nadležnost za raspravljanje zaostavštine

Nadležnost domaćeg suda za raspravljanje pokretne zaostavštine srpskog državljanina postoji ako se stvari nalaze u Srbiji, ili ako za njih nije nadležan strani organ.

Ukoliko se radi o zaostavštini stranog državljanina koja se nalazi u Srbiji, nadležan je srpski sud, osim ako u državi ostavioca sud nije nadležan za raspravljanje pokretne imovine srpskih državljana.

5. Nadležnost u materiji stečaja

U slučajevima kada domaći sud nije isključivo nadležan za glavni stečajni postupak, biće konkurentno nadležan za sporedni stečajni postupak, ako stečajni dužnik ima stalnu poslovnu jedinicu u Srbiji.

6. Nadležnost za sklapanje braka

Domaće pravo ne predviđa ograničenja u pogledu nadležnosti matičara, kada brak zaključuju strani državljani. Domaći matičar je nadležan za sklapanje braka i stranih državljana i mešovitih brakova.

Srpski državljani mogu zaključiti brak u inostranstvu u konzularno diplomatskom predstavništvu. Mešoviti brak ne mogu zaključiti u inostranstvu u srpskim institucijama.

7. Nadležnost za davanje dozvole za stupanje u brak

Srpski sud je nadležan za davanje dozvole za stupanje u brak ako je podnosilac zahteva srpski državljanin, bezobzira gde lica koja žele da stupe u brak imaju prebivalište.

8. Nadležnost u bračnim sporovima

Izuzimajući slučaj isključive nadležnosti domaćeg suda kada je tuženi domaći državljanin sa prebivalištem u Srbiji, tužilac u bračnom sporu ima mogućnost da pokrene postupak u Srbiji ili inostranstvu. Ukoliko se prebivalište tuženog nalazi u inostranstvu, on može podneti tužbu sudu države prebivališta. Ako se sud te države oglasi nadležnim, u Srbiji će biti priznata odluka stranog suda, iako za isti spor postoji i nadležnost domaćeg suda.

Nadležnost suda u Srbiji će postojati u sporovima za utvrđivanje postojanja braka, poništaja braka, razvoda i kad tuženi nema prebivalište u Srbiji u sledećim slučajevima:

- ako su oba bračna druga srpski državljani, bez obzira na prebivalište,
- ako je tužilac srpski državljanin i ima prebivalište u Srbiji, ili
- ako su supružnici imali svoje poslednje prebivalište u Srbiji, a tužilac u momentu podnošenja tužbe ima prebivalište ili boravište u Srbiji.

9. Nadležnost u bračnoimovinskim sporovima

U bračnoimovinskim sporovima fakultativna nadležnost srpskog suda postoji u tri slučaja:

- ukoliko je prebivalište tuženog u Srbiji,
- kada je prebivalište tuženog u inostranstvu, ako se imovina nalazi u Srbiji, a tužilac u momentu podnošenja tužbe ima prebivalište ili boravište u Srbiji,
- ako se pretežni deo imovine nalazi u Srbiji, a drugi deo u inostranstvu. (U ovom slučaju domaći sud može odlučivati i o imovini u inostranstvu samo u sporu u kome se odlučuje o imovini koja se nalazi u Srbiji, iako tuženi pristane da sud Srbije sudi.)

10. Nadležnost u sporovima za utvrđivanje ili osporavanje očinstva ili materinstva

Domaći sud je nadležan u ovim sporovima kada je prebivalište tuženog u Srbiji (opšti forum) i u slučaju kada su tužilac i tuženi srpski državljani bez obzira na domicil.

11. Nadležnost u materiji usvojenja

Domaći organ je nadležan ako je lice koje se usvaja srpski državljanin sa prebivalištem u Srbiji. Ukoliko supružnici zajedno usvajaju dovoljno je da je jedan od supružnika srpski državljanin i da ima prebivalište u Srbiji.

12. Nadležnost u sporovima o čuvanju, podizanju i vaspitanju dece pod roditeljskim staranjem

Nadležnost domaćeg suda je konkurentna u ovim slučajevima na osnovu prebivališta tuženog ili zajedničkog srpskog državljanstva roditelja.

5. Sporazumna (prorogaciona) i zakonom određena međunarodna nadležnost

Međunarodna nadležnost može biti određena zakonom na osnovu prebivališta ili državljanstva stranaka, mesta izvršenja pravnog posla, a može biti utvrđena i na osnovu sporazuma stranaka kada zakon dozvoljava.

Zakon je osnov nadležnosti i kod sporazumnog izbora jer postavlja granice autonomije volje stranaka.

Za razlikovanje zakonske od prorogacione nadležnosti odlučujuće je da li nadležnost zavisi od izbora obe stranke ili na osnovu zakona.

Stranke mogu slobodno izabrati nadležnost domaćeg ili stranog pravosuđa samo u sporovima gde im je dozvoljeno (ugovornim odnosima sa elementom inostranosti). Sporazumni izbor nadležnosti nije dozvoljen u sporovima gde postoji isključiva nadležnost srpskih sudova. Isključeni su i sporovi gde postoji imperativna konkurentna nadležnost (bračni sporovi, utvrđivanje očinstva itd)

Stranke se mogu sporazumeti o nadležnosti stranog suda ako je jedna od stranaka strani državljanin ili pravno lice sa sedištem u inostranstvu.

Stranke se mogu sporazumeti i o nadležnosti suda u Srbiji ako je jedna od stranaka srpski državljanin ili pravno lice sa sedištem u Srbiji.

Sporazum o međunarodnoj nadležnosti može biti zaključen izričito ili prećutno u vidu klauzule ili zasebnog prorogacionog sporazuma.

6. Direktna i indirektna međunarodna nadležnost

Kada sud i ili drugi državni organ utvrđuje svoju međunarodnu nadležnost ili nenadležnost u stvarima sa elementom inostranosti, radi se o direktnoj međunarodnoj nadležnosti.

Međunarodna nadležnost može biti utvrđena i na posredan način. Kada se domaći sud izjašnava od priznanju nadležnosti stranog suda pred kojim se vodi spor o istoj pravnoj stvari između istih stranaka, ili u slučaju kada se traži priznanje odluke stranog suda.

U zavisnosti da li se nadležnost utvrđuje u odnosu na originarni zahtev ili na zahtev koji je s njim u vezi, razlikuje se originarna i derivatna nadležnost.

Originarna nadležnost utvrđuje se na osnovu glavnog zahteva zbog kojeg se pokreće postupak u pravnoj stvari sa međunarodnim elementom. (raspravljanje zaostavštine, razvod braka, spor iz ugovornog odnosa itd)

Derivatna nadležnost određuje se za postupanje po nekom drugom zahtevu koji je zbog prirode, predmeta ili stranaka u vezi sa glavnim zahtevom. Radi ekonomičnosti postupka koristi se izvedena nadležnost da bi se obezbedilo odučivanje na jedinstven način. Tako se izbegava donošenje kontradiktornih odluka.

8. Redovna i izuzetna međunarodna nadležnost

Redovna nadležnost se zasniva primenom redovnih normi o nadležnosti za odlučivanje u stvarima sa međunarodnim elementom. U pojedinim slučajevima nadležnost domaće jurisdikcije biće određena na supsidijaran način i postati izuzetna, ako nije moguće pred njom pokrenuti postupak pozivanjem na neko drugo pravilo. To se dešava u slučaju sukoba nadležnosti domaće i strane.

U stvarima sa međunarodnim elementom dešava se da nijedna jurisdikcija se ne oglašava nadležnom jer nisu ispunjeni traženi uslovi. Moguće je da zainteresovano lice ne bude u pravnoj mogućnosti da podnese zahtev nadležnom sudu.

Ovakav slučaj ima za posledicu tzv. uskraćivanje pravde (deni de justice)) i stvara potrebu za pružanjem procesne mogućnosti licu da zaštiti svoje interese pred domaćim sudom, ako se pozove na nenadležnost stranih jurisdikcija. Data situacija se prihvata kao izuzetan osnov nadležnosti domaćeg suda, koji tako postaje forum necessitatis.

Uslov za ovu nadležnost je da se postupak ne može pokrenuti ni u inostranstvu ni u domaćoj zemlji. Potrebno je i da spor ima dovoljnu vezu sa Srbijom, koja se razlikuje od bliske, tesne ili najbliže veze. (primer u knjizi str.264)

9.Međunarodna nadležnost suda i nadležnost drugog državnog organa

Pravilo o međunarodnoj nadležnosti može predvideti nadležnost suda ili drugog državnog organa u zavisnosti od predmeta postupka.

Postupak se može voditi kao parnični (npr. po tužbi za naknadu štete ili za razvod braka), vanparnični (pr. Za raspravljanje zaostavštine), postupak obezbeđenja (npr. za određivanje privremene mere) ili izvršni postupak (za određivanje i sprovođenje izvršenja strane sudske odluke).

Nadležnost drugih državnih organa predviđena je za određene postupke koji se vode radi usvojenja, zaključenja braka itd.

POSTUPAK U PRIVATNOPRAVNIM STVARIMA SA STRANIM ELEMENTOM

I.SPECIFIČNOSTI POSTUPKA

Ovaj postupak odlikuje niz specifičnih elemenata u odnosu na postupak u stvarima bez elementa inostranosti.

To je određivanje merodavnog prava za postupak, stranačke i parničke sposobnosti, slobodan pristup sudu, prava na besplatnu sudsku pomoć itd.

Posebna situacija nastaje kada se o istoj pravnoj stvari vodi postupak i u inostranstvu.

U postupku koji se vodi pred domaćim sudom može se postaviti pitanje izvođenja određenih procesnih radnji u inostranstvu koje domaći sud ne može izvršiti, a koje su relevantne za postupak. (saslušanje svedoka, veštak, uviđaj)

I u postupku koji se vodi pred stranim sudom može se javiti analogna potreba za izvođenjem određenih radnji u Srbiji.

II MERODAVNO PRAVO ZA POSTUPAK

U domaćem pravu kao i uporednom zakonodavstvu, na postupak u stvarima sa stranim elementom koji se vodi pred sudom ili drugim državnim organom primenjuje se pravilo lex fori (pravo države suda ili organa)

Strano pravo se izuzetno primenjuje za izvođenje određenih procesnih radnji, pod uslovom da to nije protivno domaćem javnom poretku.

III. POLOŽAJ STRANIH LICA U POSTUPKU

1. Pravo na slobodan pristup sudu

Komentar [WU1]: su

Sva lica, bez obzira na državljanstvo imaju pravo na jednaku sudsku zaštitu i na pravno sredstvo po Ustavu RS.

To garantuju i međunarodni ugovori koje je ratifikovala Srbija u cilju zaštite njihove ličnosti i imovine

2. Stranačka i parnična sposobnost

Pravo na slobodan pristup domaćem sudu se razlikuje od stranačke i parnične sposobnosti lica koje traži sudsku zaštitu. Ono se rešava normama o sukobu zakona zemlje suda.

Za stranačku i parničnu sposobnost pravnog lica merodavno je pravo države njegove pripadnosti. Ali, ako pravno lice ima stvarno sedište u drugoj državi a ne onoj u kojoj je osnovano, i po pravu druge države ima njenu pripadnost.

Stranim licima se priznaje pristup domaćim sudovima kao i procesne radnje u građansko sudom postupku bez advokata. (postulaciona sposobnost)

3. Strani advokati i veštaci u postupku pred domaćim sudom

Strani državljanin može kao advokat zastupati pred sudovima i drugim državnim organima samo ako je upisan u imenik Advokatske komore Srbije pod uslovom da se bavi advokaturom u matičnoj državi. Ovaj zakon ne propisuje uslov uzajamnosti za zastupanje.

Međunarodnim ugovorom može biti predviđeno da advokati upisani u advokatski imenik u jednoj od država potpisnica mogu zastupati stranke u drugim državama i bez upisa u registar advokata.

4. Punomoćnik i zastupnik za primanje pismena (domicil notifikacije)

Od stranke ili njenog zastupnika koji se nalaze u inostranstvu sud može tražiti da odrede punomoćnika za primanje pismena. Ako ne, sud će odrediti privremenog zastupnika na trošak stranke.

5. Aktorska kaucija (cautio iudicatum solvi)

A. Pojam i uslovi

.Stranac koji pokreće spor pred domaćim sudom dužan je da uplati predujam sudskih troškova na zahtev tuženog, kako bi mogao da naplati sudske troškove. To je slučaj kada je tužilac strani državljanin ili strano pravno lice. Zahev podnosi tuženi blaogovremeno. Sud kada usvoji zahtev tuženog određuje iznos obezbeđenja i rok.

B. Slučajevi obezbeđenja od aktorske kaucije

Zakon predviđa slučajeve kada je strani tužilac oslobođen obaveze plaćenja aktorske kaucije.

Jedna grupa slučajeva se odnosi na bračne sporove, utvrđivanje očinstva itd, druga, na zakonsko izdržavanje, meničnim i čekovnim sporovima itd

Osnov oslobođenja od aktorske kaucije postoji ako postoji uzajamnost sa zemljom tužioca i ako uživa pravo azila u Srbiji.

PITANJA:

1. **Pravila o nadležnosti domaćeg prava kod ugovornih odnosa (konkurentna međunarodna nadležnost)**
2. **Specifičnost postupka u privatnopravnim stvarima sa stranim elementom**

Odgovore pošaljite na email :inesbyu@yahoo.co.uk

Prof. I.Besarović 20.04.2020. Bg.